

КАТАЛОГ 2-ї ЗВІТНОЇ ВИСТАВКИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ АКАДЕМІЇ МИСТЕЦТВ (УДАМ). Осінь 1921 року

Сергій Білокінь

Першим істориком Української державної академії мистецтв був її співробітник, історик мистецтв Федір Людвігович Ернст¹. Він творив і закладав на зберігання джерела, про що міг тоді сам не здогадуватися, і сам багато писав про неї при різних нагодах, зокрема в каталозі нарбутівської виставки 1926 р.²

22 лютого 1919 р. за рекомендацією новообраного ректора професора Георгія Нарбутова Федора Ернста було настановлено на бібліотекаря й завідувача академічної Галереї³. Як розповідала мені Марія Володимирівна Трубецька, разом із Ернстом у бібліотеці працювали учні проф. Михайла Бойчука – сама вона (1918–1927) та Іван Липківський, син митрополита Василя Липківського. Очевидно, початком 1919 р. слід датувати проект статуту книгозбірні УДАМ, який Ф. Ернст склав, незважаючи на зовнішні труднощі⁴.

Неформальні стосунки з Академією склалися в Ернста навіть не 1919 р., а ще раніше, можна сказати, з перших днів. На її відкритті він зустрівся з Нарбутом, разом з яким навчався в глухівській гімназії. На другий день Федір Людвігович розповів у листі братові: “Работы Нарбутова умопомрачительны, это – гвоздь выставки, хотя их было немного. Если он будет долго жить, то он на веки вечные сделает репутацию украинскому искусству. Я возобновил с ним знакомство – он немного облысел, но типично хохлацкая физиономия, женат и решил совсем обосноваться в Киеве”⁵. Вірогідно, що в перші місяці існування Академії при ній склалася невелика книгозбірня, необхідна в навчальному процесі. Її поповненням і впорядкуванням займався Ернст. Паралельно в молодій Академії заснувався музей. Їхньої появи вимагав час, бо сам Федір Людвігович сприймав його дуже гостро. У виданій за кілька місяців брошурі “Художественные сокровища Киева, пострадавшие в 1918 году”⁶, що набула величезної

популярності, Федір Ернст писав: “Кто не посетил Терещенковского дома⁷ в дни владычества в Киеве советской власти, тот, конечно, не может себе составить и приблизительного понятия о произведенном здесь разгроме. Особенно тяжелое впечатление производили остатки великолепных полотен первоклассных художников, разодранных на клочки или бессмысленно иссеченных сабельными ударами. Ряд картин был просто вырезан из рам при помощи ножа или сабли – как вырезана была кожа из сидений стульев и кресел.

“Украденными оказались 40 картин различных мастеров русской школы, 188 этюдов и эскизов Верещагина, одна гравюра Крамского, 3 бронзовых статуи и 44 художественных альбома. Среди картин особенно обращают на себя внимание Врубелевская “Одалиска”, две картины Репина (“Монахиня”, “Петрушка”), три – Маковского, и далее имена Бодаревского (“Водосвятие”), Риццони, Шадрина, Сведомского, Волкова, Святославского (8 полотен), Верещагина “Кремль”, “Индийский дворец”, Кузнецова, Мурашко (“Искушение Антония”). Среди художественных альбомов интересны папки с гравюрами, драгоценные издания Ровинского (между ними “Рисунки Рембрандта”), гравюры и офорты Шишкина, издание “Древностей Российского Государства” и др.

“Наконец, среди разбитого и изодранного мы находим 1 мраморный бюст, 4 этюда Верещагина и 24 картины. Между последними портрет Екатерины II – Лампи (отца), несколько вещей Васнецова (“Богоматерь”, “Варяги”), Шишкина, Сурикова (“На баштانه”), Поленова (“Христос на Генисаретском озере”), Кузнецова “Козак” Соколова (sic) и “Натурщица” Врубеля.

“То, что удалось спасти от разгрома, сохраняется теперь частью в Академии Художеств на Подвальной, частью в Городском музее”.

Колишня студентка Академії, визначна художниця Оксана Павленко розповідала своє:

“Пригадую, як наприкінці січня – на початку лютого 1918 р. я брала участь у своєрідних походах для поповнення бібліотеки та картинної галереї УДАМ. Із числа студентів, певно, з ініціативи Федора Ернста, склалися загони охочих. Із відповідним “мандатом” ми вирушали до тих чи інших будинків – інколи пограбованих, а інколи й поруйнованих, – де були цінні збірки мистецьких творів та бібліотеки. Завдання наше полягало в рятуванні того, що лишилося. Добре пригадую такий похід до будинка Терещенка на Бібиковському бульварі. Там був страшенний розгордіяж і стояла озброєна варта, яка нас із нашим мандатом не пустила ні в будинок, ні навіть у двір. Київ тоді був щойно взятий радянським військом, і комендантом був Дибенко. Отже, ми пішли до Дибенка – він скріпив нашого мандата своїм підписом і печаткою та ще дав із нами одного червоноармійця. Отак ми до того будинку зрештою дісталися і з того розгордіяжу все ж таки багато дечого для Академії врятували. Картини майже всі були вирізані з “золотих рам” (рами пограбовано...) і валялися просто на долівці. У залах та на підвір’ї, в грязюці, купами лежали альбоми художніх творів, книжки, були й античні камеї... Звісно, з Ернста був добрий організатор, коли й за тих важких умов він зумів щось для Академії використати”⁸. Діяльність Данила Щербаківського й Федора Ернста, що докладно описали завдану київським святиням шкоду, їх відчайдушні заходи, спрямовані на рятування того, що збереглося, викликали шану й пієтизм одних і зненависть інших.

Отже, Ернст працював в Академії (на громадських засадах) уже на початку 1918 р., тобто відразу, скоро її відкрили. Ставши бібліотекарем і завідувачем академічної Галереї, він почав працювати систематично, повноправно, легально. Відповідної документації про його тогочасну діяльність збереглося, однак, небагато. Зокрема:

“Розписка

Від І Державного Музею одержано для Бібліотеки Академії Мистецтв “Старые Годы” за роки: 1911, 1912, 1913, 1914, 1915.

Бібліотекар Академії Мистецтв

Ф. Ернст

20. VI. 1919 р.”⁹

Відоме також посвідчення: вчений виїздив у відрядження до Петрограда для участі в посмертній виставці творів Нарбута. 8 липня 1922 р. йому було доручено “придбання інших речей мистецтва, книг та видань для Бібліотеки та Музею Академії”¹⁰.

На посаді, яку він обіймав, Федорові Ернсту довелося формувати музейну експозицію тричі: Академія кілька разів переїздила з одного приміщення до іншого. Саме тут, на Георгіївському провулку, 11, де жили Нарбут з Модзалевським, він створив 1920 р. першу експозицію академічного музею¹¹. Коли 1920 р. Нарбута й Модзалевського не стало, Ернст написав кілька некрологів Георгія Івановича¹², а невдовзі розпочав присвячені йому студії¹³. Академія переїхала з їхнього приватного помешкання, де Нарбут прихистив її у скрутний час, на вулицю Гершуні (мабуть, чи не найяскравіший приклад київської топонімічної вакханалії – колишня Маловолодимирська, з 1911 – Столипінська, з 1919 – Гершуні, з 1937 – Кецохелі, з 1939 – Чкалова, тепер – Олесь Гончара)¹⁴. Тут, 1921 року Ф. Ернст створив другу експозицію свого музею¹⁵. А восени цього ж року вчений організував чергову звітну виставку професорів та учнів¹⁶. Він уклав і добротний каталог цієї виставки. Цей каталог було вперше опубліковано мною двадцять років тому¹⁷. Тоді, 1987 р., минало 70 літ від часу заснування Української державної академії мистецтв¹⁸. Нині виповнюється 90.

Федір Ернст для історії Академії встиг зробити багато. З найскромнішими засобами до п’ятиріччя з дня заснування установи навчальний заклад вирішив відкрити також посмертні виставки фундаторів – Олександра Мурашка (1922) та Георгія Нарбута (1926)¹⁹. Третю експозицію академічного музею Ф. Ернст створив 1923 р. у приміщенні на вул. Євгена Нероновича (до 1919 Бульварно-Кудрявська, з 1937, на жаль, – Воровського)²⁰. Тоді ще ніхто не міг вгадати подальших перспектив. За належної уваги й певного державного фінансування Академія могла розвинути у яскравий мистецький центр. На жаль, большевики не на те приходили, щоб розвивати українську культуру.

В Інституті пластичного мистецтва, а згодом у перетвореному з нього Художньому

інституті Ф. Ернст працював до 19 травня 1925 р.²¹ Із сумовитою гордістю відзначав він, що створив “цілком заново й без жодних коштів чималу мистецьку бібліотеку й музей”²². А читач “Червоного шляху” 1923 р. міг прочитати таке: “При І.[нституті] м.[истецтва] є музей по кількості і вартості речей і книжок дуже гарний. Організація музею належить т. Ернсту. Поширення повних можливостей праці Інституту йде поволі. Причина – матеріальний стан. На це треба звернути увагу, бо зацікавленість в громадянстві росте, орієнтація на І.М. є, а Інститут Мистецтв пнеться зо всіх сил, але все відстає од других мистецьких вузів СРСР”²³.

У ювілейному виданні КХІ (1928) жодної інформації про Ернста не знаходимо. Характерно, що того року в інституті техніку музейної справи почав викладати нештатний професор ІІ групи Антін Онищук²⁴, – факт, який можна довго коментувати.

З 1931 до грудня 1933 р. Ернст значився в Київському художньому інституті теж на посаді професора²⁵. Насправді ж його було арештовано на два місяці раніше, 23 чи 24 жовтня²⁶. Звісно, це казуїстичні викрутаси діловодства.

Подобиці загибелі архіву Академії мистецтв і перетворених із неї структур (Інституту пластичного мистецтва²⁷ й Київського художнього інституту) розповіла мені знов-таки Марія Володимирівна Трубецька. На початку війни фронт наближався до Києва, де вулицями вітер розвівав попіл. Усі установи палили документацію. Це видно тепер по архівних фондах. У міському архіві мною виявлено жалюгідні рештки – випадкові особові справи окремих студентів (серед них Наталі Павлушкової). Марія Володимирівна дала мені адресу колишньої інститутської секретарки Просяниченко. Вона мешкала, здається, десь у Ворзелі, а йшов приблизно 1967 рік. Секретарка УДАМ померла незадовго перед тим, і я розмовляв тільки з її чоловіком. На таких невдачах формувались навички контактування з людьми.

За двадцять років, що минули з тих пір, зникло головне історичне джерело (після загибелі архіву Академії), яке ще існувало в ті роки, – усні передання, oral history. Тодішніх офіційних мистецтвознавців історія Україн-

ської державної академії мистецтв анітрохи не цікавила ні в Київському художньому інституті, ані в Інституті мистецтвознавства. Тож, на жаль, багато відомостей відійшло разом з неопитаними учнями Академії, хоча майже всі вони охоче переказували те, що пам’ятали, навіть мені – юнакові, який не міг гарантувати їм навіть жодної публікації. Багато розповіли Марія Володимирівна Трубецька, дружина Федора Григоровича Наталя Павлівна Кричевська, а дехто, як-от Віра Іванівна Кутинська, Наталя Павлівна Алексієва (Горбунова), Павло Михайлович Іванченко (і, звісно, Климент Редько!) свої спогади записали самі. Цінні листи писала Оксана Трохимівна Павленко. Охоче зустрічались і багато розповідали інші учні Академії²⁸.

Звичайно, деякі дрібниці розсипано в особових фондах державних архівів і в старій періодиці, але загалом джерел до її історії обмаль.

За таких умов першорядної вартості набирає пропонований нині Каталог 2-ої звітної виставки УДАМ. Друком він своєчасно не з’явився, оригінал, писаний рукою Федора Ернста, зберігається в його архіві²⁹. Але значення цього документа безсумнівне. Тут зареєстровано імена молодих тоді митців, які навчалися в Академії. Поруч з гучними іменами і менш відомі, а то й цілком нині забуті. Педантичний Федір Людвігович Ернст зазначив навіть, в якій майстерні хто навчався. Дуже цінне те, що вчений задокументував багато назв назв творів. Кажемо лише назв, бо самі твори здебільшого не збереглися.

“Каталог 2-ї звітної виставки Української державної Академії Мистецтв.

Осінь 1921 року

Алексієва Н. [Наталя Павлівна] (майст. Ф.Г. Кричевського). Чоловічий портрет (акв.); Лицар (акв.); Етюд дерев (акв.); Бані Покровського монастиря (акв.); Голова ... ([sic;] олів.); Етюд голої фігури (олів.); Етюд жіночої голови (олів.); Етюд жіночої голови (ол. ф.); Етюд атлета (ол. ф.); Голова хлопця (ол. ф.).

Антонович Катер.[ина] Мих.[айлівна] (майст. В. Г. Кричевського). Малюнки для дітей (акв.); Орнаментальні мотиви (акв.).

Проф. М. Бойчук

- 319. "Некотога головка" - шемпєра на дощцї
- 320. "рисунок олівцєм"

А. Франола

- 317. "Головка" - шемпєра
- 359. "Ню" - шемпєра
- 358. "Портрет М. Трудецької" - шемпєра
- 384. "Головка Марусї" - шемпєра
- 383. "Турф танїз в зимовому одягу" - шемпєра
- 381. "За прядкото" - шемпєра
- 387, - 388, 389, - 390, - 399, 402, - 401, - 400, - 398 - Акварєли - на паперї
- 382. "Дві сестри" - шемпєра (прїдана для музею Арк.)
- 361. "Акварєли" - на паперї (прїд. для муз. Арк.)

Сергїй Колос

- 378. "Двоє за столом" - шемпєра

Олеєв Рубан

- 299. "Школярка" - Акварєли на паперї
- 399а. "Відподинок" - Акварєли на паперї

Олена Ржевницька

- 366. "Дівчина" - шемпєра в одному колорї

Вїра Кутинська

- 302. "Дівчина" } Акварєли на паперї
- 306. "Хлопчик" }
- 396. "Перекутка" }

М. Трудецька

- 315. "Портрет" - шемпєра на дїшцї
- 316. "Автопортрет" - шемпєра з зошитом на картонї
- 325. "З натюри" }
- 326. "ескіз до композиції" } Акварєли на паперї
- 328. " } рисунок олівцєм на паперї
- 329. " }
- 353. "Дівчина над струмком в березах" - шемпєра на дїшцї (прїд. для муз. Арк.)
- 354. "Бандурист" - шемпєра на картонї
- 355. "Жінка між дами" - шемпєра на дїшцї - підмольва

4

Майстерня проф.
Михайла Бойчука

Тайсис Цуканова	№ 258-265
Лес Лозовський	№ 266-272
Котів Елева	№ 273, 74, 76, 80
Мик. Рокитський	№ 275, 78, 81, 83, 84, 85, 87
Хуфинецький	№ 277 і 279
К. Бородина	№ 282
М. Кошарин	№ 286
М. Юнон	№ 288
Мехтман	№ 289-92
М. Юнон	№ 293
В. Седлар	№ 294
М. Шліз'є	№ 295-96
О. Рудан	№ 297, 98, 304.
Кутинська	№ 299 і 306.

АКАДЕМІЯ ХУДОЖЕСТВА

32

ВЪ КІЕВѢ

листопада 18. дня

1919 г.

№ 528

УДОСТОВѢРЕНІЕ

Академія Художества, существующая на основаніи отношенія Начальника Управленія Народнаго Просвѣщенія при Особомъ Совѣтаніи при Главнокомандующемъ Вооруженными Силами аналогъ Россіи на имя г. Попечителя Кіевскаго Учебнаго Округа отъ 5-го октября 1919 г. за № 4998 удостоверяетъ, что предъавитель сего . . . *Редоръ Модвиловичъ* . . . *Деней* . . . состоитъ штатнымъ преподавателемъ упомянутой Академіи, а посему на основаніи § 5 ст. 79 Отд. VI Военскаго Устава и объявленію штаба Войскъ Кіевской Области отъ 14 октября с/г. за № 35, призову на военную службу . . . *Деней* . . .

РЕКТОРЪ АКАДЕМІИ

ПРОФЕССОРЪ *Евгенъ Карловичъ*

ПРАВІТЕЛЬ КАНЦЕЛІРІА *А. М. Шинько*

Дѣлопроизводитель *О. С. Шинько*

83

Вересня ..... дня 1925 г.

№ 3692

ПОСВІДЧЕННЯ.

Художній Інститут в Київі, що утворився шляхом злиття
бувших Інститутів Пластичного Мистецтва / бувша Українська
Академія Мистецтва / і Архитектурного, посвідчує цим, що
тов. Е Р Н С Т Федір Лєвкович був співробітником
Інституту починаючи з 22 лютого 1919 р., на посаді Завідую-
чого бібліотекою і Музеєм і вибув по власному бажанню дня
19 травня 1925 року.

За цілий час перебування на згаданій посаді тов. ЕРНСТ
відносився сумлінно до своїх обов'язків і вложив чимало пра-
ці і знання по утворенню і організації обох допоміжних уста-
нов, що в часі повного розвалу культурного життя приходилось
утворювати майже з нічого, і без нічийої зовнішньої допомоги.-

В. о. Р Е К Т О Р А

В. Довженко

Кер. канц.

Бардська В. (майст. В. Г. Кричевського). Орнаментальний мотив (рисунок для кахлі; акв.).

Бауман Тетяна [Павлівна] (майст. Л. Ю. Крамаренка). Етюди качок (олів.); Етюди цапів (олів.); Цап (олів.); Пейзаж з церковними банями (акв.); Пейзаж з церквою (акв.); Видок Межигір'я (акв.); Nature morte (темп.); Пейзаж (акв.); Пейзаж (акв.); Пейзаж (темп.); Дівчина бере воду (темп.); Дві баби (темп.); Пейзаж (темп.); Nature morte (акв.); Двоє дівчат (акв.).

Беклемишева Ірина Мих.[айлівна] (майст. Ф. Г. Кричевського). Етюд будинку (ол. ф.); Дерева біля води (ол. ф.); Дерева восени (ол. ф.); Дівочий портрет (ол. ф.); Дерева над водою (ол. ф.); Портрет хлопчика (Коробейченко?); Nature morte (ол. ф.); Етюд зелені (ол. ф.); Етюд церкви (ол. ф.); Два етюди сосон (ол. ф.); Два етюди дерев (ол. ф.).

Бойчук Мих.[айло] Львов.[ич], проф. Жіночий портрет (темп.); Ескіз жіночої постаті (олів.).

Бойчук Тимко (майст. М. Л. Бойчука). Баби на городі (темп.); Етюд дерева (акв.).

Бородина П. [Катерина Олександрівна?] (майст. М. Л. Бойчука). Ескіз (ол.).

Вайншельбаум С. (майст. Ф. Г. Кричевського). Будинки (акв.); Дерева над водою (акв.); Портрет дівчини (акв.); Чоловіча голова (олів.); Дівоча голова (олів.); Жіноча голова (ол. ф.); Nature morte (ол. ф.).

Даньків (майст. Ф. Г. Кричевського). Етюд сільського двору (ол. ф.); Дівоча постать (ол. ф.).

Єлева Кость [Миколайович] (майст. М. Л. Бойчука). Торс Христа (темп.); Сіяч (темп.); Старий чоловік за столом (темп.); Доля (акв.); Жіноча голова (темп.); 6 малюнків гриму для п'єси "Блакитний принц" у постановці театру ім. Шевченка (темп.); Відпочинок (темп.); Три ескізи олівцем і тушшю.

Жданко Ірина [Олександрівна] (майст. Л. Ю. Крамаренка). Дві жінки на лавці (акв.); Пейзаж (темп.); Пейзаж з будиночками (темп.); Жінка з собакою біля хати (темп.); Хлопці купують коней (темп.); Пейзаж з вівцями та пастухами (акв.); Дівчина на канапі (акв.); Дівчина з книжкою за столом (темп.); Крамниці (начерк; акв.); Баби (акв.); Голівка (акв.).

Закс Я. [Яків] (майст. Л. Ю. Крамаренка). Дівчина (темп.); Скрипаль (темп.).

Іванова А. [Антоніна Миколаївна] (майст. М. Л. Бойчука). Дівчина сидить (темп.); Етюд коней (акв.); Жінка з квіткою (акв.); Жінка іде (фарбов. олів.); Дівоча постать (акв.); Дівчина під деревами (акв.); Дівчина плаче (темп.); Баба з дитиною (акв.); Етюд жіночого убрання (акв.); Жінка під деревом (акв.); Жінка (и?) за веретеном (акв.); Баба з дівчинкою (акв.); Жіноча голова в профіль (темп.); Етюд голої жіночої постаті (темп.); Баба пере білизну (акв.); Баба з дівкою на лавці (акв.).

Іванченко П. [Павло Михайлович] (майст. Л. Ю. Крамаренка). Nature morte (акв.); Nature morte (акв.); Дівчина (акв.); Дівчина (акв.).

Касперович Микола [Іванович], проф. Жіноче погруддя в червоному вбранні, на фоні килима (темп.); Жіноча голова (темп.); Хлоп'яча голова (темп.); Пейзаж (в саду, кінь під яблунами; темп.); Ескізи звірів (темп.).

Катренко А. (майст. Ф. Г. Кричевського). Дерево (ол. ф.); Nature morte (порцеляновий слон на книзі; акв.).

Кирнарський Марко [Абрамович] (майст. [пропуск]). Поезія (віньєтка, граф.); Азбука комунізму (2 варіанти, обгортка); журн. "Гроно", обгортка; Збірник Секції мистецтв У. Н. Т-ва (обгортка); "Вістник Укр. цукр. промисл." (обгортка); К. Радек. Розвиток соціалізму (обгортка); Мистецька трибуна (віньєтка); Красне письменство (віньєтка); Кобзар (обгортка); Мистецька хроніка (віньєтка); Бібліографія (віньєтка); Державне видавництво, Київ (дві марки); Три мотиви віньєток і кінцівок.

Кисіль Іван [Гордійович] (майст. В. Г. Кричевського). Три зразки керамічних орнаментів (акв.); Два орнаментових мотиви (акв.); Етюд голої жіночої постаті (чеше волосся; темп.).

Клименко К. (майст. Ф. Г. Кричевського). Автопортрет (олів.); Етюд хлоп'ячої голови (олів.); Етюд чоловічої голови (зел. олівець).

Колос Сергій [Григорович] (майст. В. Г. Кричевського). Три орнаментових мотиви.

Коробейченко В. (майст. Ф. Г. Кричевського). Будинок (ол. ф.); Бані Михайлів-

ського м-ря (ол. ф.); Хата (ол. ф.); Будинки (видок згори; ол. ф.); Видок св. Софії (ол. ф.); Край лісу (ол. ф.).

Крамаренко Л. Ю. [Лев Юрійович], проф. Портрет (бабки митця? темп.).

Кривенко Н. (майст. Ф. Г. Кричевського). Вітряк (ол. ф.).

Кричевський Вас.[иль] Вас.[ильович] (майст. Вас. Гр. Кричевського). Рисунок дерева (акв.); Орнаментовий мотив (акв.); Т-во шкільної освіти (малюнок обгортки).

Курочка [– Армашевський Іван Григорович] (майст. Ф. Г. Кричевського). Етюд дерева (акв.); Сільський видок (акв.); Поле (ол. ф.).

Кутинська [Віра Іванівна] (майст. М.Л. Бойчука). Жінка зриває квіти (акв.); Ескіз голови (акв.).

Левандовський В. [Вячеслав Вячеславович] (майст. Л. Ю. Крамаренка). Голова хлопця (олів.).

Левізер [Левіз'є] М. (майст. М. Л. Бойчука). Голова дівчини в профіль (темп.); Голова старої жінки en face (темп.); Жіноче погруддя (темп.).

Лісовський А. (майст. Ф. Г. Кричевського). Два ескізи (пейзажі; ол. ф.).

Лозовський Лесь [Кирилович] (майст. В. Меллера? Бойчука?). Портрет Леніна з натури (темп., на дереві); Скворода (темп., на дереві); Два малюнки обгортки ("Ой, на горі ромен цвіте", муз. Степового, Держ. вид., Київ, 1921); Чотири виконаних обгортки – Тугенхольда Французьке мистецтво, три обгортки для "Друкаря".

Меллер В. [Вадим Георгійович], проф. Портрет Шевченка (ол. ф.); Етюд до портрету (ол. ф.).

Міронович Г. [Т.?] (майст. В. Г. Кричевського). Рисунок килима (?); Малюнок "Україн. Держ. Акад. Мистецтв" 1917–1921 (акв.).

Никольська Ольга (майст. Ф. Г. Кричевського). Жіночий етюд; Етюд японки (? акв.).

Новак (майст. Ф. Гр. Кричевського). Дівочий портрет (вугіль).

Островська [Настя] (майст. М. Л. Бойчука). Жінка на лавці (акв.); Маляр з палітрою (туш).

Плесківська М. [Марія Іванівна] (майст. Л. Ю. Крамаренка). Жіноча голова (акв.);

Nature morte (акв.); У пекарні (акв.); Дівчина шиє (олів.); Пейзаж з пальмами й птахами (фарбов. рисунок); [Закр.: 21] Етюди звірів (олів.); Доять козу (акв.); Етюди гусок, свиней і т. п. (олів.); Чоловіча голова (олів.); Хлопець сидить (олів.); Голова хлопця (олів.); Сидяча група (олів.); Хлопець сидить (олів.); Ескізи овець, цапів і т. и. (олів.); Дівчата сидять (темп.).

Пожарський Сергій [Михайлович] (майст. Л. Ю. Крамаренка). Вершник (графіка); Хлопець з котом (графіка).

Полончук М. (майст. Ф. Г. Кричевського). На дворі; З поля (хлопець і дівчина з сапками); Двір восени; Задвірки; Частокол; Задвірки; Сільський будинок (ол. ф.); Край лісу; Етюд білої стіни (ол. ф.); На вулиці (ол. ф.).

Просяниченко Олена Григор. (майст. Л. Ю. Крамаренка). Видок Межигір'я (акв.); Баби з білизнаю край води (акв.); Nature morte (акв.); Пейзаж (акв.); Пейзаж (балки; акв.); Пейзаж (балки; акв.); Баби працюють у полі (акв.); Nature morte (акв.).

Проценко С. (майст. Ф. Г. Кричевського). Пейзаж (гора вдалечині; ол. ф.).

Решетников М. (майст. Ф. Г. Кричевського). Nature morte (ол. ф.); Берег ріки (ол. ф.); Етюд дерев (ол. ф.); Михайлівський монастир (ол. ф.); На ліжку (ол. ф.); Видок Подолу (ол. ф.); Пристань (ол. ф.); На пляжі (ол. ф.); Чоловіча фігура на пляжі (ол. ф.); Коло річки (ол. ф.); Жіночі фігури на пляжі (ол. ф.); Жіноча голова (ол. ф.); Художники на лузі (ол. ф.); Дерева серед будівель (ол. ф.); Етюд дерев восени (ол. ф.); Портрет дівчини в хустці (ол. ф.); В купальні (ол. ф.); Видок на Поділ з Купецького саду (ол. ф.).

Ржечицька О. [Олена] (майст. В. Г. Кричевського). Чотири орнам. мотиви (акв.).

Ріхерт Н. [Наталя] (майст. М. Л. Бойчука). Жінка за столом (акв.).

Рокитський Микола [Андрійович] (майст. М. Л. Бойчука). Сім начерків олівцем (постаті).

Рубан О. [Олександр Якович] (майст. М. Л. Бойчука). Дівчина (в ріст; темп.).

Сафра (майст. Ф. Г. Кричевського). Етюд будинку (акв.); Етюд будинків на горі (акв.).

Седляр Василь [Феофанович] (майст. М. Л. Бойчука). Жіноча голова (темп.); Жінка пере білизна (темп.); Жінка в червоному уборі з сапкою (темп.); Жінка біля дерева

(темп.); Етюд голови в береті (темп.); Баба за пряжею (темп.); Дівчина з мішком (темп.); Баба з дитиною (темп.); Жіноча голова (темп.); Два ескізи олівцем, два аквареллю, два – тушшю.

Сімашкевич М. [Міліца Миколаївна] (майст. Ф. Г. Кричевського). Жінка в хустці з квітами; Танець (коло з чотирьох дівчат; акв.); Сільська родина за столом (акв.).

Стеценко І. (майст. Ф. Г. Кричевського). Пейзаж (дерево; акв.); Пейзаж (видок гори Киселівки; акв.); Етюд дерева (акв.); Клуна (акв.); Голова хлопця (акв.); Пейзаж (акв.); Уніатська церква на Павлівській вулиці (акв.).

Трубецька Марія [Володимирівна] (майст. М. Л. Бойчука). Етюд дівочої голови (темп.); Автопортрет (в медальйоні; темп.); Дівоча голова (тем.); Жінка з праскою (акв.); Хлопець з дівчиною під деревом (акв.); Гончар за працею (олів.); Дівка з макітрою (олів.); Жінка на фоні балки (темп.); Баба купає хлопця (темп.); Лірник (темп.); Жінка на каналі (темп.).

Хижинський Леонід Семен.[ович] (майст. М. Л. Бойчука). Софійський собор з даху Георгіївського шпиталю (акв.); Жіноча фігура під деревом (акв.? темп.?).

Холодна М. [Марія Петрівна] (майст. М. Л. Бойчука). Двоє дівчат (акв.).

Цимлова Таїса (+ в серпні 1921 р.; майст. М. Л. Бойчука). Три алегор. пейзажі (фарбов. рисун.); Гра в карти (акв.); Чотири рисунки олівцем.

Чалієнко В. (майст. Ф. Г. Кричевського). Брама (ол. ф.).

Черняхів (?) В. (майст. Л. Ю. Крамаренка). Голова хлопця (темп.).

Жіноча постать (акв.) невідомо чия.

Шалько Д. (майст. Ф. Г. Кричевського). Видок монастиря (акв.).

Шаповал Б. (майст. Ф. Г. Кричевського). Етюд будинку (ол. ф.).

Шехтман [Еммануїл Йосипович] (майст. М. Л. Бойчука). 4 начерки аквареллю: 1. Дві фігури в оточенні символ. звірів; 2. Коні; 3. Рисунок жінки; 4. Річка з ріжн. фігурами; Звір'ячі мотиви (акв.); Три аквар. начерки.

Шлейфман (майст. М. Л. Бойчука?). Олень під деревом (акв.).

Штільман І. [Ілля Нісонович] (майст. Ф. Г. Кричевського). Човни (ол. ф.); Хати

(ол. ф.); Дерева на сонці (ол. ф.); Алея восени (ол. ф.); Човни (ол. ф.); Хати (ол. ф.).

Шуров С. (майст. Ф. Г. Кричевського). Етюд (міські будівлі; акв.).

Юнак М. [Марія Іванівна] (майст. М. Л. Бойчука). Голова дівчини (акв.); Молодий чоловік, що читає книгу (олів.).”

Спираючись на Каталог, варто встановити перелік студентів за творчими майстернями:

Майстерня Михайла Бойчука

Т. Бойчук, П. (К. О.?) Бородин, К. Єлева, А. Іванова, В. Кутинська, М. Левізер, Л. Лозовський (?), Н. Островська, Н. Ріхерт, М. Рокитський, О. Рубан, В. Седляр, М. Трубецька, Л. Хижинський, М. Холодна, Т. Цимлова, Е. Шехтман, Шлейфман, М. Юнак.

Майстерня Льва Крамаренка

Т. Бауман, І. Жданко, Я. Закс, П. Іванченко, В. Левандовський, М. Плесківська, С. Пожарський, О. Просяниченко, В. Черняхів.

Майстерня Василя Кричевського

К. Антонович, В. Бардська, І. Кисіль, С. Колос, В. В. Кричевський, Г. (Т.?) Миронович, О. Ржечицька.

Майстерня Федора Кричевського

Н. Алексієва, І. Беклемишева, С. Вайншельбаум, Даньків, А. Катренко, К. Клименко, В. Коробейченко, Н. Кривенко, І. Курочка-Армашевський, А. Лісовський, О. Никольська, Новак, М. Полончук, С. Проценко, М. Решетников, Сафра, М. Сімашкевич, І. Стеценко, В. Чалієнко, Д. Шалько, Б. Шаповал, І. Штільман, С. Шуров.

Майстерня Вадима Меллера

Л. Лозовський (?).

Академічна виставка викликала дуже докладну рецензію Льва Дінцеса “Осіньна виставка Української Академії Мистецтв”, опубліковану за підписом “Л. Д.” в харківському журналі “Шляхи мистецтва”. Автор аналізує тут подекуди твори, відсутні в каталозі Федора Ернста. Зовсім не потрапили до останнього твори Оксани Павленко, про які розповідає Дінцес. Отже, за його рецензією, Каталог Ернста доповнюється такими іменами студентів та назвами їх творів:

Беклемишева Ірина. Пейзажі, с. 77.

Бойчук Михайло. Жінка, що сидить (олівець); Жіночий портрет, с. 75.

Бойчук Тимко. Автопортрет; Московка; Чумак; Пасішник Рудий Панько; Мамаї; Чаювання; Годівля селянських кабанів; Діжка з індіками, с. 76.

Єлева Кость. Ескізи до постановки “Голубого принца”; Вбрання до п’єси “Свобода”; Доля – ескіз образу із “Лісової пісні” Лесі Українки, с. 76.

Іванова Антоніна. Оголена жінка; Пряха; Маруся; Дві селянки (темпера), с. 76.

Касперович [Микола], проф. Жіночий портрет; Селянка; Пейзаж (темпера), с. 77.

Катренко [А]. Натюрморт (олія), с. 77.

Кирнарський Марко. Обкладинки до “Збірника Секції мистецтв” й збірника “Гроно”, віньєтки, с. 77.

Лісовський [А]. Пейзаж (олія), с. 77.

Лозовський Лесь. Портрет Сковороди (темпера); Ленін (темпера), с. 76. Книжкові віньєтки, с. 77.

Меллер Вадим. Ескіз до портрету. Портрет Тараса Шевченка, с. 77.

Павленко Оксана. Три жінки під деревом. Селянка біля струменю, с. 76.

Просяниченко [Олена]. Пейзажі; Натюрморти, с. 77.

Седляр Василь. Українська баба в очіпку; Юнак в оксамитовім береті; Селянка, що викручує білизну, с. 76.

Сімашкевич Майя. Селянська сім’я (акв.); Танок (акв.), с. 77.

Шехтман Еммануїл. Ескіз пам’ятника; Ілюстрації до казки про котика, с. 77.

Штільман Ілля. Пейзаж, с. 77³⁰.

Для повноти картини наведемо ще список Вадима Павловського (1968):

“Майстерня Федора Кричевського

Микола Азовський, Ірина Беклемішева, Ольга Гурська, Даньков, Олександр Довженко 1918, Сергій Єржиківський, Ермоленко, Володимир Кивелюк упродовж 1920–22, Федір Коновалюк з 1922?, Володимир Костецький, Олександр Лісовський, Іван Лось з 1922?, Р. Мельничук, Сафра, Олександр Сиротенко, Іван Хворостецький з 1922 р.?, Григорій Хижняк, В. Чалієнко, Дмитро Шавикін з 1922, Еммануїл Шехтман, Мойсей Штейнберг, Марина Штернберг, Ілля Штільман.

Майстерня Василя Кричевського

Катерина Антонович 1918, Тиміш Бойчук 1918, Катерина Бородіна, П. Горбенко, Таїсія Горбенко, Гусаченко, Наталя Геркен 1918, Євгенія Дмитрієва з 1920?, Олександр Довженко 1918, Іван Кисіль з 1919, Олена Ківа, Сергій Колос 1918–19, Ніна Котек, Василь Кричевський-син з 1918, Микола Кричевський 1918, Роберт Лісовський 1918?, Лесь Лозовський 1918, Марусенко, Ілля? Наумець 1921, Михайло Павленко з 1919, Оксана Павленко, Іван Падалка, С. Пожарський, Просяниченко, Олена Ржечицька з 1921, Микола Рокицький, Олександр Саєнко з 1919, Василь Седляр 1918, Іван Тригуб, Марія Трубецька, Марія Холодна 1918, Марія Юнак 1918, Кость Янушевський 1918–1922.

Майстерня Михайла Бойчука

Катерина Антонович 1919–1922, Тиміш Бойчук 1918–1922 (+), Катерина Бородіна 1919, Кирило Гвоздик, П. Горбенко 1919, Таїсія Горбенко 1919, Гоша-Данілевський, Антоніна Іванова 1918, В. Кисіленко, Сергій Колос 1919, Іван Липківський, Лесь Лозовський 1920–1921, Олександр Мизин, Оксана Павленко, Іван Падалка, Сергій Пожарський, Просяниченко, Олена Ржечицька 1918–1920, Микола Рокицький, Олена Сахновська, Василь Седляр, С. Томах, Марія Трубецька, Леонід Хижинський 1920–1921, Марія Холодна, Еммануїл Шехтман, Марія Юнак, Кость Янушевський?

Майстерня Георгія Нарбути

Ага 1918–1920, Адамська 1918–1920, Марта Бурк 1918–1920, Марко Кирнарський 1919–1920, Павло Ковжун 1919–1920, Роберт Лісовський 1919–1920, Лесь Лозовський 1918–1920, Олена Сахновська 1919–1920?

Майстерня Абрама Маневича

А. Гун, Еммануїл Шмуклер.

Майстерня Вадима Меллера

Іван Курочка-Армашевський, [Майя] Сімашкевич, Лесь Лозовський.

Майстерня Лева Крамаренка

Ірина Жданко, Плисецька, К. Кривич.

Майстерня Бернарда Кратка

Стовбуненко?

Майстерня Андрія Тарана

Ольга Гурська”³¹.

Наведені вище документальні матеріали свідчать, як багато українських митців часів

Української державності початку ХХ ст. загинули без сліду, яка кількість мистецьких творів пропала. Це видно особливо яскраво, якщо зіставити відомості Ернста з найповнішим словником УРЕ³², з різними “Історіями українського мистецтва”, з фондovими картотеками музеїв. Головний висновок звідси сумний: те, що маємо від тієї доби, – лише випадкова вибірка з генеральної сукупності мистецького процесу.

¹ Див.: Білокін С. В обороні української спадщини: Історик мистецтва Федір Ернст. – К., 2006.

² Ернст Ф. Георгій Нарбут. Життя й творчість // Георгій Нарбут: Посмертна виставка творів. [Каталог. К.:] ДВУ, 1926. С. 11–86.

³ НАФРФ ІМФЕ ім. Рильського НАН України (далі: Наукові фонди ІМФЕ), ф. 13–1, од. зб. 2, арк. 7 зв., 12; од. зб. 4, арк. 11.

⁴ Докладніше див.: Білокін С. В обороні української спадщини. – С. 51–52.

⁵ Наукові фонди ІМФЕ, ф. 13–3, од. зб. 48, арк. 6–6 зв. Див.: Білокін С. Початки Української державної Академії мистецтв // Студії мистецтвознавч. – К., 2007. – Число 1 (17). – С. 159–190.

⁶ Ернст Ф. Художественные сокровища Киева, пострадавшие в 1918 году. – К., 1918.

⁷ Як уточнив сам учений, ішлося про збірку картин Михайла Івановича Терещенка, розташовану в будинку його батька Івана Миколовича на Бібіковському бульварі, 34 (пор.: Ковалинський Віталій Васильевич (нар. 2 жовтня 1941, м. Енгельс Саратов. обл., Росія). Семья Терещенко. – К., 2003. – С. 169–175).

⁸ Відредагований уривок листа до мене від 2 квітня 1972 р. Оксана Трохимівна авторизувала.

⁹ Науковий архів Національного художнього музею України, од. зб. 2, арк. 12.

¹⁰ Наукові фонди ІМФЕ, ф. 13–1, од. зб. 4, арк. 67.

¹¹ Наукові фонди ІМФЕ, ф. 13–2, од. зб. 8, арк. 3.

¹² Опубліковано один: Е.[рнст] Ф. + Георгій Іванович Нарбут (1886–1920) // Збірник секції мистецтв [УНТ. Том] 1. – К., 1921. – С. 130–132.

¹³ Ернст Ф. Біжуча художня література про Г. І. Нарбута // Бібліологічні вісті. – 1923. – Грудень. – Ч. 4. Стовп. 1–12.

¹⁴ Білокін С. та ін. Будинки Київського відділення Російського технічного товариства // Звід пам'яток історії та культури України. – К. – Кн. 1. – Ч. 1. – С. 307. Пор.: Вулиці Києва: Довідник / Упоряд. А. В. Кудрицький, Л. А. Пономаренко, О. О. Різник / За ред. А. В. Кудрицького. – К., 1995. – С. 250.

¹⁵ Наукові фонди ІМФЕ, ф. 13–2, од. зб. 8, арк. 3.

¹⁶ Рецензію на цю виставку див.: Д.[інцес] Л.[ев]. [Лев Абрамович (Адольфович; 23 червня 1895, Вільно – 31 серпня 1948)]. Осіння виставка Української Академії Мистецтв // Шляхи мистецтва. – 1922. – Ч. 1. – С. 75–77.

¹⁷ Каталог 2-ї звітної виставки Української Академії мистецтв: Осінь 1921 року. – К., 1987. – С. 6 с.

¹⁸ Див.: Сергій Білокін: Бібліогр. покажчик / Уклад. О. Д. Кузьменко. – К., 1989. У грифі стояли назви кількох організацій – Київської міської організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, Київської міської організації Добровільного товариства книголюбів УРСР, її Секції книгознавства, Музею історії м. Києва, Клубу “Киевознавець”. Гроші давав Музей міста Києва, а готував рукопис, носив його до друкарні, вичитував і забирив тираж я. У ті часи домогтися чогось більшого не випадало. На відміну від афіш, запрошення не треба було “літувати”. Щоб підстрахуватися, у друкарні вимагали, щоб цензорська віза все-таки стояла, але, як тепер розумію, вона мала формальний характер. У Москві йшла перебудова, але Щербицького було відправлено на пенсію у вересні 1989 р. Помер він 16 лютого 1990 р.

¹⁹ Ернст Ф. Письма с Украины // Среди коллекционеров. – 1922. – № 11–12. – С. 57; Динцес Л. Открытие посмертной выставки проф. А. А. Мурашко // Прол. правда. – 1922. – 8 декабря. – № 282 (395). – С. 3; Ернст Ф. Посмертна виставка картин Олександра Мурашка в Києві // Червоний шлях. – 1923. – Травень. – № 2. – С. 267. Про виставку Г. Нарбута йдеться окремо.

²⁰ Наукові фонди ІМФЕ, ф. 13–2, од. зб. 8, арк. 3. Пор.: Вулиці Києва. – С. 45.

²¹ Наукові фонди ІМФЕ, ф. 13–1, од. зб. 2, арк. 19; од. зб. 4, арк. 83.

²² Наукові фонди ІМФЕ, ф. 13–1, од. зб. 2, арк. 19.

²³ Інститут мистецтва. [Добірка “Київ” у відділі: На Радянській Україні] // Червоний шлях. – 1923. – Вересень-жовтень. – № 6–7. – С. 220.

²⁴ Мистецько-технічний ВИШ: Зб. КХІ. – К., 1928. – Вип. 1. – С. 25.

²⁵ Наукові фонди ІМФЕ, ф. 13–1, од. зб. 2, арк. 24 зв.

²⁶ Центральний державний архів громадських об'єднань України, ф. 263. Оп. 1. № 62089 ФП / кор. 1650. – Том 1. Арк. 1; Т. 2. Арк. 2. Білокін С. В обороні української спадщини: Історик мистецтва Федір Ернст. – К., 2006. – С. 231.

²⁷ Врона І. Мистецька освіта на Україні за 1922 рік // Шляхи мистецтва. – Х., 1923. – Ч. 5. – С. 67.

²⁸ Що стосується літератури про Академію, то вона малочисельна. До видавництва “Мистецтво” 1987 р. було подано заяву на збірник, присвячений професорам і студентам Академії. Тим часом лишається тішитися хіба тим, що в нашій країні перша стаття про Академію мистецтв вийшла друком іще 1973 р. – у “Віснику Київського університету” (Серія історії, № 15). Була публікація в тезах Другої Все-союзної конференції з проблем книгознавства (Секція мистецтва книги. – М., 1974). Можна назвати ще статтю в “Жовтні” (1983, № 7) – теж про майстерню Георгія Нарбута, нарешті – відповідну замітку в енциклопедичному довіднику “Київ” (різні видання).

²⁹ Оригінал зберігається в Наукових фондах ІМФЕ, ф. 13–5, од. зб. 319, 2 арк. Рукопис. Підготовчі матеріали – од. зб. 441. Численні різночитання між ними потребують подальшого вивчення. Перше видання тексту див.: Білокін С. Каталог виставки Академії мистецтв. Осінь 1921 року. – К., 1987 (буклет).

³⁰ Д.[інцес] Л.[ев]. Осіння виставка Української

Академії Мистецтв // Шляхи мистецтва. – 1922. – Ч. 1. – С. 75–77.

³¹ Павловський В. Українська державна Академія мистецтв // Нотатки з мистецтва. Філядельфія, 1968. – Ч. 7. – С. 55–56.

³² Мистецтво України: Біограф. довідник / Упоряд. А. В. Кудрицький, М. Г. Лабінський. – К., 1997.

SUMMARY

The published Ukrainian State Academy of Arts Second report exhibition catalogue was composed in 1921 by the known Ukrainian historic of arts Fedir Ernst. It was not published at the time but its manuscript has been preserved till nowadays among the scientist handwritings which we can see now in the Rylsky Institute Scientist archive. A great importance of this document is without doubt. The names of well known artists, then young students of the Academy. We can notice here famous and forgotten names as well. It is of special interest, that master studios and painting's names

are also registered. The critical review of L. Dincec (1922) and the list by V. Pavlovsky add partly this information.

From the presented documents we can see how many names of national artists of the time of 20-th including their creative works were lost. It becomes more clear when we compare these documents with encyclopedic editions as "History of Ukrainian Arts" with Art museum's catalogues.

The conclusion is sad: all we have from that time are only some remains of the general art's process.